

4-2007 årg. 26

GREVLINGEN

Medlemsblad for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

KULTURLANDSKAPER – VERDT Å VERNE

BESTILL MARKAKALENDEREN 2008 - SE SISTE SIDE

NATURVERNFORBUNDET
I OSLO OG AKERSHUS (NOA)

Skogbruket må innarbeides i Markaloven!

Grevlingen har mye interessant stoff i dette julenummeret, men den viktigste saken i NOA er for øyeblikket, Markaloven. Derfor litt om dette her. Kort fortalt står kampen om Markagrensen. Om skogbruket skal være en del av Markaloven eller fortsatt underlagt næringslovgivningen. Om vi skal få adgang til å frede områder av hensyn til friluftsliv og naturopplevelser alene, eller om vi fortsatt må gå veien om strenge biologiske argumenter. Høringsfristen går ut 15. november og mange har benyttet anledningen til å la seg høre. Noen skriver lange uttalelser og sender disse direkte til Miljøverndepartementet, andre tar avisspaltene i bruk. Det er blant annet interessant å lese hva

skogsjefen hos en av landets største landeiere, med 430 000 dekar skog, skriver om Markaloven i Aftenposten 9. november i år. Han mener han taler på vegne av både friluftsfolket og skogbruket. "Friluftsfolket" er i denne sammenheng de som har svart på en spørreundersøkelse bestilt av Løvenskiold-Vækerø. Det er tydelig for oss at det her er kamp om virkelighetsforståelse og definisjonsmakt. Begrepet flatehugst brukes konsekvent ikke av skogsjefen, men derimot åpen hugst eller foryngelsehugst for å mildne inntrykket av inngrepets omfang. I artikkelen argumenter han for at de valgte å bruke denne hugstformen ved Gråbergtjern på Krokskogen i

sommer. Det ligger jo to store naturreservater i nærheten på til sammen 11 000 mål, da må dere tåle litt "åpen hugst", mener han! Vi fortviler over tapet av nok en eventyrskog, mens skogsjefen mener han kun står overfor valget: Å hugge alt eller intet i områdene utenfor reservatene. Vårt poeng er at den Marka folk ferdes i, stort sett er utenfor reservatene. Markaorganisasjonenes ber om at i 60 % av disse områdene er flatehugst uforenlig med friluftslivets behov. Å fremstille dette som om slutt på flatehugster er næringens død, er tomme trusler. Det finnes andre hugstformer som gir brukbart økonomisk resultat og tar vare på opplevelseskvalitetene. Vi har derfor et valg og dette må danne grunnlaget for den dialogen skogbruket etterlyser!

Tom Ekeli, redaktør

GREVLINGEN

Medlemsblad for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus
Maridalsveien 120, 0461 Oslo
Telefon 22 38 35 20
e-post adresse: noa@noa.no
hjemmeside: www.noa.no
Bankgiro 1280.05.02347

Redaktør: Tom Ekeli, tlf. 47 40 01 81,
e-post: tomekeli@online.no
Redaksjonsassistent: Frithjof Funder, tlf. 22 21 14 71,
e-post: hfunder@online.no

Redaksjonen avsluttet 1. november 2007
Forsidefoto av Tom Ekeli
Fagre Maridalen sett nord-østover fra Skjervan.

Trykk: Grefslie Trykkeri Opplag: 6.000
ISSN 0803-6357

Grevlingen blir trykket på resirkulert papir.
Produktet du nå holder i hånden er dermed så miljøvennlig vi kan klare å lage det.

Innhold

- Nytt fra Vøienvolden
- Frønsvollen
– minner fra sommeren 2007
- Vern restene av småskalajordbruket!
- Unike Tanumplataet
- Tretåspetten i Østmarka
- To av NOAs veteraner jubilerer
- Ankerveien gjennom Stein gård?
- Bynasjonalparker og annet vern
- Jørgen Stubbesitter
- Sett og saket
- Bokspalten

I løpet av de første tre kvartalene er medlemstilgangen på litt i underkant av 400. Vi balanserer akkurat rundt 6000 medlemmer. Vi har mistet 216 medlemmer hittil i 2007.

Onsdagsforedragene som vi nå har flyttet fra Frønsvollen til Vøienvolden, er svært interessante. Dessverre er vi altfor få som får glede av hva foredragsholderne har å si. Det har vært begrenset oppmøte og det betyr at det blir mange vafler / sveler og kloke ord til oss som er tilstede.

Salamandere på Nesodden

Naturelskere vær på vakt! Jeg har snakket med et medlem, som var redd for at det skulle bygges bolighus i et område med salamandere. Vi fikk avklart at området ikke var truet og han jeg snakket med, lovet han skulle "passe på" videre.

Trær – et gjentakende problem

Av og til kan det virke som "hele Oslo" ønsker å hugge ned naboens trær. Det er mange som ringer fortvilt og søker hjelp i nabokonflikter. NOAs tregruppe stiller opp så fremt de kan. Vi kjenner til forliksrådmøter og et par rettsaker. Tregruppa har sendt et notat til alle vellene i Oslo om treeiere og deres rett til beholde trærne.

Frønsvollen om høsten er også flott! Dugnadene går nesten hver helg. Det snakkes mye om utkastet til ny Markalov og diskusjonen går av og til varm. Ta en tur innom! Vi kan tilby tørre benker hvis det er regnvær, vann til vannflasken og kaffe- eller te vann. Laila Holmen

Markakalenderen

2008 er nå til salgs!

Vi ønsker oss ivrige sjeler som kan selge kalenderen for oss på jobben, til venner eller i nærmiljøet. Du vil få gratis eksemplarer og gleden ved å hjelpe til med NOAs viktigste inntektskilde. Selger du fem kalendere, får du en kalender gratis, selger du 10 kalendere, får du to kalendere gratis. Selger du flere, tar vi en prat om provisjon.

Vil du være med på dette? Ta kontakt med laila@noa.no eller tlf 22 38 35 20, så kan vi avtale nærmere.

Trivsel på tunet: Nikolai med malerkosten, Elsa med fela og budeieb Anbjørg lokker på dyra.

Vern restene av småskalajordbruket!

av Gjermund Andersen

Vi er heldige i Osloområdet, med flott natur både i Marka og ved fjorden, og i kulturlandskapet med. Men området er også det mest belastede, som både på kort og lang sikt truer naturverdiene. Særlig utsatt er kulturlandskapet. Det var lette og billige arealer å bygge ned og sterk sentralisering kombinert med rikelig tilgang til mat utenfra, som omgjorde jordbrukslandet i Oslogryta fra rikt jordbruksland til byggegrunn. Bare etter krigen har omveltningen vært dramatisk. Mens det fortsatt var stor jordbruksdrift på mange Aker-gårder i de første årene etter krigen (eks det meste av Groruddalen!), skjøt "utviklingen" fart, og allerede i 1970 var det meste av dagens byggesone tatt i bruk – den største omformingen av et

flere tusen år gammelt landskap tok bare snaue 25 år. Et jordbrukslandskap fra før traktorens tid var preget av vesentlig mindre skifter, en mye større andel grasproduksjon til fôr, og vide beiteområder – både nede i bygda og innover i skogene. Dette småskalalandskapet ga svært gode betingelser for mange arter, og det er symptomatisk for hele jordbruksrevolusjonen at 1/3 av alle artene på den norske rødlisten har sitt levested i dette førindustrielle landskapet – kvaliteter som det bare blir mindre og mindre igjen av. Mens en skog må få ligge i ro og stelle seg selv i hundrevis av år for få maksimal biologisk verdi, er det nesten den motsatte strategien som er viktig for kulturlandskapet. Siden en så stor

andel av jordbrukslandet er omformet til store sammenhengende vidder med en eller noen få vekster, er mangfoldet fortrent til restene av det gamle jordbrukslandskapet, rester som blir færre, mindre og ødelagte, år for år. Grunnen til at disse restene fortsatt finnes beror på to ting: At de ikke har vært lønnsomme å dyrke opp og sette inn i industrijordbruket, og at de av ulike grunner har unngått gjenvoksing med skog – enn så lenge.

Skal vi ta vare på artsmangfoldet kulturlandskapet kan vi nesten glemme områdene med industrijordbruk, og konsentrere oss om å opprettholde restene av småskalalandskapet og skjøtte disse på måter som etterlikner det gamle jordbruket. En slik drift er ikke lønnsom for den enkelte bonde, men burde være næringens og samfunnets felles ansvar. Skal vi opprettholde mangfoldet, kunne det kanskje være en god idé å styre tilskuddsmidlene bort fra produksjonen i industrilandskapet, og over til vedlikehold av de mest verdifulle områdene. Det finnes eksempler på idealister som utfører slikt arbeid, rundt i hele landet, men det er helt utilstrekkelig. Situasjonen skriker etter offentlig styring og ressurser. Styggrike Norge burde ha råd til å ta vare på naturmangfoldet og naturarven for framtida, både i kulturlandskapet og i skoglandskapet rundt.

Plassen Vestby nordvest for Brenners i Maridalen.

Unike Tanumplatået

av Gjermund Andersen

NOA har hatt kulturlandskap som ett av sine hovedtema de siste årene, konkretisert gjennom et ønske om å få sikret fire av de viktigste jordbrukslandskapene vi har igjen i vårt distrikt: Leirelvområdet på Romerike, Svartskog i Follo, Sørkedalen i Oslo og Tanumplatået i Bærum (...og litt i Asker). Som Grevlingens lesere kanskje husker, har vi utarbeidet et forslag for vern av Svartskog (se Grevlingen 2/06). Vi sto i første rekke i kampen om Maridalen og deltok aktivt da Semsvannsområdet ble vernet. Noe som færre husker, er at vi i 1990 utarbeidet et verneforslag for Tanumplatået, tilskyndet av Bærum kommunes storstilte planer om utbygging i Tanumskog. Utbyggingen ble stanset, men trusselen mot området på lang sikt er like stor. Dersom vi ikke gir området en ekstraordinær beskyttelse i form av vern etter naturvernloven, er faren stor for at byggepresset innhenter også denne perlen.

Tanumplatået er ett av landets aller mest verdifulle kulturlandskap. Hele området, fra Skuibakken og Risfjellet i nord, via de sentrale delene rundt Tanum kirke og langs gamle Jarenvei, og sør til Skaugumåsen og Åstaddammen, er et sammenhengende rikt og variert kulturlandskap med en lang historie. Gårdsnavnene vitner om tidlig dyrking og bosetting. Vi finner ikke de aller eldste navneformene (enstavelers naturnavn) som for eksempel Stein, Bø eller Mo, men mange navn fra yngre romertid (ca år 0–400 e.Kr.) med opprinnelige endelser som –vin (eks Ringi)

eller -heim (eks Tanum). Det er antatt at jordbruksdriften i området kan ha enda eldre røtter. Landskapet er i de store trekk preget av dagens jordbruksmetoder, men har en rekke elementer av historiske driftsformer som gjør det ekstra interessant. Blant annet finnes rester av fossile kulturlandskap i området vest for Tanumveien, rester av slåtteeenger og beitehager, og mange steder i området finnes det gamle, hule styvingstrær som vitner om andre tider og andre behov.

Sentralt i området ligger Tanum kirke, reist i sin nåværende form på 1200-tallet, men antakeligvis som en etterfølger av en mindre trekirke fra 1000-tallet (det er funnet bjelker i taket på dagens kirke som er datert til 1100-tallet). Fram til kirken er det funnet rester av de opprinnelige kirkeveiene. Sammen utgjør kirken, kirkeveiene og de store Tanumgårdene et viktig kulturminne med vitnesbyrd om stedets høye status, en posisjon som antakelig var etablert før kristendommens innføring – jfr. de

store gravhaugene nord for gårdene.

Også fra naturens side er området meget rikt. Rike bergarter og jordsmonn, variert topografi, og i tillegg et behagelig klima, gir meget godt grunnlag for stort biologisk mangfold.

Berggrunnen består dels av lavabergarter fra Permtiden i syd og vest, og kalk- og sandstein fra Silur i resten av området. Løsmassene består i hovedsak av morenemateriale fra siste istid (morenerygger ved Ringi og ved Sand), og leirjord avsatt mens området ennå var oversvømmet etter istiden.

Den naturlige vegetasjonen er typisk for kambrosilur-bygdene vest for Oslo, men det er særlig vegetasjonen knyttet til restene av det tidligere jordbrukslandskapet som gjør området spesielt. Dyrelivet speiler tilgangen på næring og andre livsbetingelser. Den meget varierte strukturen, med veksling mellom jorder, skog, beitemark og med rike innslag av alléer, gamle styvingstrær

Utsikt fra turstien ved Butterud gård og mot Tanum kirke.

og andre store, gamle trær er en "gullgruve" for fuglelivet. NOAs tidligere styremedlem, Helge Rinden, som var oppvokst i området, leverte lister på svært mange fuglearter som var observert innenfor området, hovedsaklig i de sentrale delene rundt Tanum- og Ringi-gårdene og nordover rundt Stovivann.

I sum er landskapet, kulturhistorien og naturmangfoldet unikt. Det mangfoldige jordbrukslandskapet rammes inn av Vestmarkas skogkledde åser i vest og Tanumskogen i øst. Til sammen utgjør disse elementene en harmonisk helhet, et landskapsrom hvor man ennå kan få kontakt med sin fortid. Bare noen få kilometer fra Sandvika sentrum. Området inngår i en sammenhengende "verdikjede" av verneområder, fra Hagahogget (natur-

reservat NR) og Semsvann (landskapsvernområde LVO), via Skaugumåsen (NR) og Åstaddammen (NR), og nordover Kjaglidalen (NR) og Djupedalen (LVO), bare brutt av bebyggelsen på Skui og den nye E-16 som skjærer på tvers ved Bjørum sag. Til sammen utgjør de et rikt og verdifullt tverrsnitt av regionens natur og kultur.

I 1990 foreslo NOA området bevart som et spesialområde etter plan- og bygningsloven. Et slikt vern kan vedtas, og oppheves, av kommunene i forbindelse med fastsetting av kommuneplan (hvert 4. år). Imidlertid går dette områdets verdi langt ut over de lokale verdiene. Området er rangert blant de mest verdifulle kulturlandskapene nasjonalt. I tillegg er presset betydelig, noe som gjør at det kommunale fire års-

perspektivet blir en for kort tidshorisont for et vern. Området bør derfor vernes etter de nasjonale lovreglene for varig vern: Naturvernloven eller kulturminneloven. Det er, i samarbeid med lokallaget og Tanum Vel gjort en betydelig innsats for å få nasjonale myndigheter til selv å starte arbeidet med et verneforslag uten å lykkes. Derfor vurderer NOA nå å utarbeide og sende inn et eget verneforslag, basert på en revisjon og utvidelse av forslaget fra 1990. I tillegg foreslår vi at området tas inn i Osloomarka igjen, slik at det får en beskyttelse av den nye Markaloven.

Hele verneforslaget fra 1990 er lagt ut på www.noa.no. Der finner du også kart som viser gammelt verneforslag og arbeidsgrense for det nye forslaget.

Markakalenderen gir "muskler" i Marka-arbeidet

Markakalenderen er her, flottere enn noensinne. Nydelige Markabilder fra stadig flere fotografer. På baksiden finner du de beste turforslag med kart. Minimal belastning på skogen gjennom bruk av resirkulert papir. Kort og godt: NOAs kalenderkonsept gjennom 15 år.

Salget av kalenderen gir ekstra ressurser til Marka-arbeidet. Dette er nå viktigere enn noensinne. Vi er i ferd med å avslutte et mer enn 30 år langt maratonløp for å få en egen Markalov. Vi er på oppløpssiden. Har vi krefter til en sluttspurt? Greier vi å presse oss til en siste, voldsom kraftanstrengelse? Det verker i musklene, men heiegjengen på tribunene gjør at vi døyver smerten. Kampen står om Markagrensen. Om skogbruket skal være en del av Markaloven eller fortsatt underlagt næringslovgivningen. Om vi skal få adgang til å frede områder av hensyn til friluftsliv og naturopplevelser alene, eller om vi fortsatt må gå veien om strenge biologiske argumenter.

DU KAN BIDRA! Kjøper du Markakalenderen støtter du Marka-arbeidet. Kjøp ikke bare én, men bruk den til julegaver, til et lite klapp på skulderen til noen som trenger det, til familie og venner, naboer og kolleger. Hjelp oss å selge opplaget tomt!

Bestilling kan gjøres per post, via www.noa.no, e-post: laila@noa.no eller på telefon 22 38 35 20 (legg igjen beskjed på svareren)!

Tretåspett i Østmarka

av Marit Bache

Tretåspetta er en nokså sjelden fugl og den er i tilbakegang i skogene våre. På grunn av det intensive skogbruket og den påfølgende mangelen på gamle trær, finner ikke fuglen ly og mat til ungene sine så lett som før. Spetta som bare har tre tær, har status "nær truet" på rødlista over truearter i Norge.

Sommerens store opplevelse var derfor å få komme tett innpå en tretåspettfamilie i Østmarka. I en blåmerka osp rett ved stien og like i nærheten av en mye brukt vei mot Mariholtet, hadde familien tilhold. Ungene ropte og bråkete og tilkalte seg oppmerksomheten, tross for foreldrenes iherdige forsøk på å overdøve dem og trekke fotografens blikk vekk fra reirhullet. Regnværet silte stabilt ned på forsommeren, mens fuglemor og fuglefar ble rikelig fotografert i noen uker. Ungene derimot klarte å komme seg usett ut av heimen, mens fotografen var på ferie.

Spetteparet hekket i en gammel osp. Ikke så stor, men mørken

Foto: Marit Bache

nok til at det grodde mose på den og til at tjukene hadde fått godt feste. Oppe i toppen var den like grønn og fin og lagde den samme raslelyden som alle andre osper. I reirtreet's nabolag var det mange store graner på nedsiden og nærmeste nabo var et ekorn i et kjempetre. Gamle råtne graner sto innimellom de friske og fikk lov til å dø av seg selv. Under granene hil-

ste fotografen på en stor padde. Ungskogen ovenfor reirplassen var vel en 15–20 år gammel. I håp om at Oslo kommune vil la de gjenværende gamle trærne stå – både osper og graner – er observasjonen av tretåspettene nå registrert hos Friluftsetaten. Tretåspett finnes flere steder i Østmarka. Om du ikke ser fuglen på dine vandring, kan du se spor etter den på trærne. Den hakker ut fine ringer i barken på graner så sevja siver ut. Som på Grasås – en fredet ås langt inne i østligere deler av Marka.

Jeg har fått spetteblikk! Svartspetter og grønnspetter og massevis av flaggspetter har jeg møtt på mine turer i sommer. Og, tror jeg, en gråspette inne ved Elvåga, selv om denne observasjonen er usikker. Fuglen var grå og fløy bort på typisk spettevis. Hakkespetter er blitt min nye lidenskap. Jeg blir glad når jeg ser dem. Svært nyttige i naturen er de også, for de lager hull som andre fugler og dyr kan bruke etter dem.

Foto: Marit Bache

To av NOAs veteraner jubilerer

av Frithjof Funder

Bredo Berntsen og Jens Gram har begge hatt et nær livslangt engasjement i NOA fra den gang foreningen bare ble omtalt som Østlandske til våre dager, og garantert videre. Begge er de hedret med æresmedlemskap og begge runder de nå sytti. Grevlingen finner grunn til å stoppe opp for å høre litt om hva de har opplevd, hva de har lært og hva de syns.

Bredo er mannen som holder orden på begrepene og historien, og hans berømte replikk til en bekjent som hadde skøytet til Kikut og tilbake på en time og såå mange minutter – "så du noen mårespor?", sier det meste om hans holdning til livet i fri luft. Jens er en pest og en plage for samarbeidende og motarbeidende organisasjoner og myndigheter, fordi han aldri vil kompromisse. Ingen er så glad i Marka, er omkvedet – ta eventyrskogene fra Jens, og du tar livsgnisten fra ham samtidig.

Vi møtes og lar samtalen løpe over noen kopper te. Først går vi løs på verdensproblemene. Ondets rot i naturvernet med ødeleggelsen av biomangfoldet og den globale klimakrisen er veksten – den evige vekst i økonomien og samtidig i befolkningen, som alle skjønner ikke går inn i himmelen.

Bredo: Sosialøkonomen Ragnar Frisch slo allerede i 1940 fast at det faktum at et lands naturherligheter er begrenset setter en sperre for hvor intensivt det vil være fordelaktig å utbygge og å befolke landet. Hvis kvinnene over alt i verden oppnår fulle rettigheter og kan bestemme

over sine barnefødsler, blir det en helt annen familieplanlegging. På verdensbasis er det mullaene og patrene som hindrer den nødvendige barnebegrensningen. Deres holdninger er en del av problemet, men ikke det hele. Bare i vårt sekulariserte Norge øker befolkningen med Bergens befolkning hvert fjerde til femte år. I dag skjønner vi at det er en selvmotsigelse å snakke om at vekst kan føre til vern. Arealet vi har til disposisjon er gitt, det blir ikke større. Tvert om; 25 prosent av Europas

landarealer er allerede nedbygd av byer eller ligger under asfalt. James Lovelock har i alle år advart mot veksten. Vokser økonomien, kommer katastrofen før eller siden. For å unngå klimakrisen ber han desperat om atomkraft.

Jens: Vi skylder gjerne på bilen, men en reduksjon i bilens avgasser gir likevel bare en marginal besparelse. Det mest problematiske med bilen er det arealet den krever, intet fremkomstmiddel er så arealkrevende. Riktignok kan bruk av

Bredo peker med Jens som tilskuer.

Foto: Frithjof Funder 1983

biodrivstoff føre til uante problemer for verdens matproduksjon om vi ikke greier oss med omdanning av avfallsvirke. Billigbillettene fører til voldsom økning av flytrafikken. Det er gledelig at reisebyråene nå avetterer med togreiser ned til Gardasjøen, og at avisene skriver om toglandet Sveits.

Jeg vil likevel gjerne snakke om de hjemlige sakene i NOAs nedslagsfelt. Utkastet til markalov er ute til høring, og fristen er i november. Den skal behandles i Stortinget til våren og vedtak kan ventes etter ett år. Et gode er at den etter planen lovfester Markas grenser, slik fremsynte folk har slåss for i sytti år. Et onde kan være at den ikke går langt nok. I utkastet er ikke skogbruket inkludert. Det ligger også an til at Markas kulturverdier faller utenfor loven – slik at den gamle bebyggelsen, historiske verdier og kulturminner kan få forfalle eller fjernes, åker og eng kan få gro igjen, adgang til plassene nektes fordi de er bortleidd. Løvenskiold-Vækerø tjener svært godt på utleie av hytter og plasser.

Det er klart at en båndlegging av Marka gir en begrensning av Oslos utvikling. Den må kompenseres på annet hold og med bedret kollektivtransport. Nye arealer tas i bruk, og dermed kommer behovet for utvidelse av Marka, for eksempel på Hurum og Svartskog. Den arealbegrensning som nå ligger i lovutkastet skal ifølge Miljøverndepartementet (MD) ikke være til hinder for å kunne ta inn ytterligere områder.

Bredo: I det moderne vekstsamfunnet blir det i økende grad en kamp om ondene etter som de frie arealene blir færre og færre, slik som i Oslore-

gionen. Hvem skal bo i høyhusene eller i områder uten grøntarealer? Hvem skal tvinges til å bo inntil motorveiene og flyplassene, ja, og under vindmøllene for den saks skyld? Hvem skal på denne måten presses til en lavere livskvalitet?

Jens: La oss ikke glemme ondet med flatehogstene. Svært mange av de truede artene er knyttet til skog. Det tar 100 til 150 år før en flatehogst kommer opp til normal skog igjen.

Bredo: Ja, ifølge Rødboka (listen over sårbare og truede arter) dreier det seg om en stor del av 3800 arter! Innen 2010 skal ingen truede arter gå til grunne, har regjeringen sagt i Soria-Moria-erklæringen. Riksrevisjonen kritiserer MD for manglende ettervern av reservater og nasjonalparkene, manglende beskyttelse av villreinen, foruten at regjeringen har latt hyttebyggingen gå ukontrollert på fjellet og i strandsonen.

Jens: Med dette skogbruket ødelegger vi vår egen livskvalitet. Når så mye av skogen er tett granskog hvor alle trærne er av samme alder, mister folk referansen til den skogen som var normal gjennom tusen år. Sammenlign en blandingsskog i vårflor eller høstfarger med en tett granskog, så forstår dere hva jeg mener.

GRØNT DIKT

Blås på meg, barn!
Fang mine stigende stjerner
og kikk på min gule sol
– som brenner i gressets grønne himmel –
med alle de undrende øyne.
La de små barn komme til meg
for de vet ikke hva ugress er.

Harald Sverdrup 1953

Litt sommer unner vi oss i en hustrig november. Alle kjenner til Hans Børli, men hvor mange husker hans gode kamerat fra skogbrynet, hvor de mimret sammen og gjerne kverket ei halv ei i lag.

Hvem er ekstrem?

av Frithjof Funder

Markagrensen ble håndtegnet inn på kartene en gang i 1930-årene av fremsynte folk. Den nåværende blågrønne regjeringen vil stadfeste denne grensen i en lov. På disse årene har byggingen økt enormt. Da er det ikke rart at nye områder bør komme inn under markagrensen. NOA har svært beskjedent foreslått Svartskog og Lysås. Dette innlegget er forsøkt tatt inn i OBOS-bladet.

OBOS-sjef Martin Mæland tar i en leder i OBOS-bladet (nr 2. 2007) avstand fra utvidelser av Marka som Naturvernforbundet arbeider for. Det gjelder blant annet Svartskog i Oppegård med sine natur- og kulturverdier og Lysås i Lørenskog. Begge attraktive nærmarker for områder med økende befolkning – og dermed stadig flere barn, unge og gamle som vil ha behov for friarealene. Vi kunne latt det ligge, men OBOS er en maktfak-

tor i vårt samfunn. Mæland oppfordret til debatt, men bladet tok ikke inn disse motforestillingene.

Kan det være slik som vi har forstått at OBOS har kjøpt større tomter i disse områdene vel vitende om at dette er såkalte LNF-områder, det vil si områder for 'landbruk, natur og friluftsliv'? Dette nevnes ikke i lederen til Mæland. Skulle han få omregulert dette til byggearealer, har OBOS trolig gjort et kupp. Det er

kanskje derfor Mæland i svært engasjerte ordelag benytter en velkjent, men ikke særlig seriøs debatteknikk. Den som vil bygge ut er 'fornuftig' og 'balansert', den som vil verne er 'ekstrem' og 'snever'. Nå er det vel slik at i noens øyne er alle vernere av Marka 'ekstreme', særlig hvis det passer inn i deres kram. Trøsten er vel at vi får rett, vi ekstreme. På samme måten som arbeiderbevegelsens grunnleggere, Mælands faddere, i sin tid var ekstreme.

Vannet kontra dammen

Ragnar Frislid har påpekt at Christian Børs Lind i hefte 2 2007 lar "tanken seile forbi Øyungskollen og ned mot Øyungen eller Øyungsdammen som vannet egentlig heter." "Dette er en misforståelse", skriver Frislid. "Vannet eller innsjøen heter Øyungen, mens byggverket som demmer opp og regulerer vannstanden kalles Øyungsdammen. Med andre ord – dam er lik demning. At ordet dam kan ha to betydninger kan nok virke forvirrende – det kan være en mindre vannsamling, for eksempel en gårdsdam, eller altså en demning. Men en stor og malerisk innsjø som Øyungen har selvfølgelig aldri vært kalt en dam, det ville vært en ren uforskammethet."

Med legmannskjønn mente vi at et vann (sjø, tjern etc.) stort eller lite, beholder navnet sitt selv om det blir regulert. Øyungen er et eksempel, Østernvann et annet. Demmer man imidlertid opp en elv eller bekk får det oppdemmede vannet tillegget "-dammen". Sloradammen i Sørkedalen er et eksempel, der var i sin tid Heggelielva demmet opp. Frognerdammene er et annet, der er Frognerbekken demmet opp.

Vi spurte Språkrådets konsulenter, som språkglade folk bør gjøre når det er tvil, og fikk vite at resonnementet var rett nok. Men de sier blant annet: "Øyungen viser til vannet/innsjøen, mens byggverket/muren i sørenden heter Øyungsdammen, slik også på Statens kartverk sitt Nordmarks-kart." Altså har Frislids rett.

Fagbevegelsen maner til klimatiltak

Fagforbundets medlemsblad Fagbladet hiver seg langsomt på klimapolitikk. Carlo Aall leder av miljøforskningsgruppa i Vestlandsforsk har fått to sider i nr 9 2007. Han konkluderer med at kommunene må utstyres med nødvendig miljøfaglig kompetanse, og at første skritt må være å gjeninnsette kommunale miljøvernledere. Sitat: "Det er i de lokale klimaplaner vi finner de mest spennende eksemplene på nyvinninger i klimapolitikken."

GI EN SKATTEFRI GAVE TIL NOAs ARBEID!

Ny Markalov. Kamp for å bevare trær og grønne lunger. Vern av kulturlandskap på Svartskog og Tanumplatået, i Sørkedalen og langs Leira. Restaurering og drift av Frønsvollen. Og alle de andre oppgavene vi burde ha jobbet med. Oppgavene står i kø. Men: Vi begrenses av ressursene! NOA, som de fleste andre frivillige organisasjoner, sliter med å få nok aktive personer til å gå løs på nye oppgaver, og vi har for små ressurser til å gjennomføre de gode ideene som framkommer i de gruppene som fungerer godt.

Kort og godt: Vi trenger DIN hjelp! Vi har forståelse for at ikke alle kan stille opp med frivillig innsats, men du skal vite at det er prioritet nummer én! Mange og synlige frivillige gir oss en legitimitet i samfunnet som er vanskelig å slå. De som ikke har anledning til å ta et tak nå, skal ikke gå rundt med dårlig samvittighet. Bare ved å være medlem i Naturvernforbundet gir du oss styrke, både politisk og økonomisk.

MEN vi har lyst til å vinne flere saker, dra seirene i land i de sakene vi har prioritert og ta fatt på andre presserende oppgaver her i Oslo og omland. Skal vi klare det må vi ha flere ressurser i form av aktive, flere medlemmer og i form av bedre økonomi. Hva kan du hjelpe oss med?

Én mulighet som noen sikkert har, er å gi en skattefri gave til NOAs arbeid. Alle privatpersoner som gir mellom 500 og 12 000 kroner til foreningen, kan kreve fradrag for beløpet på årets selvangivelse. For bedrifter gjelder egne regler. Ønsker du skattefritak for 2007 må tre betingelser oppfylles:

- Betaling må skje innen 31.12.2007
- Du må skrive personnummer (11 siffer) eller organisasjonsnummer på giroen
- NOA må melde gaven inn til skattemyndighetene (og da må du huske å føre på nøyaktig navn og adresse!)

Gaver kan om ønskelig øremerkes en av våre hovedoppgaver (Marka, trær og grønne lunger, kulturlandskap eller Frønsvollen). Skriv i så fall ønsket formål i feltet for betalingsinformasjon.

NOA sier på forhånd tusen takk til alle dem som har en ekstra skjerv å avse til å styrke naturvernet i Oslo-området!

Med vennlig hilsen NOA-styret

Har du hørt om forskeren som hadde så dårlig tid mellom miljøkonferansene og egen utslippskatastrofeforskning at han måtte ta fly? Vel, han deltok på siste SUM-konferanse.

Rachel Carson 100 år

Folkevett, Fremtiden i våre hendes kvartalsblad, har vært mer observant enn oss. Rachel Carson (1907–1964) som ville ha fylt 100 år i år, omtales i en lengre artikkel. Hun bidro sterkt til å drive frem den moderne internasjonale miljøbevegelsen med sin bok *Silent Spring* – Den tause våren fra 1962 – med sitt modige angrep på DDT og de mektige kapitalkreftene bak. Som et moment for søkende sjeler som lurar på de evige spørsmål vi aldri får svar på, trodde hun fullt og fast på evolusjonsteorien, men mente i motsetning til mange andre tilhengere av teorien at den på ingen måte utelukket tilstedeværelsen av en skapende kraft i universet. Hun er verd å minnes.

Grønn hverdag har lansert **UNDERSKRIFTSKAMPANJEN www.neitakk.no** Hvis bare de som merker postkassen sin med jatakk-merke får reklame, reduseres avfallsmengden med 45 tusen tonn papir!

Gjenåpne Ankerveien gjennom Stein Gård!

av Bjørn Kåre Salvesen

Ankerveien er en flott turvei i Bærum! Den aller vakreste delen er ved Stein gård. Partiet mellom Murenveien og Stein gård er i tillegg fredet. Fra Stein ser man vidt utover Oslofjorden og ned ved Kolsåsstupene og Dælivann. Dette er et område som den kjente malerkolonien på Fleskum fra 1886 har vist hele Norge med sin kunst. Det er turmuligheter i Bærumsmarka både langs Ankerveien et stykke, og i kombinasjon med andre stier, for eksempel mot Kolsås-Dælivannområdet eller Steinshøgda og Gardlaus! Men å gå Ankerveien i ett strekk, det klarer du ikke, for da må du klare forbi sperringer som er satt opp. Hvordan kan det ha blitt så galt for denne gamle veien, vei-

grunnen eies jo av det offentlige? I gamle dager myldret det av liv her, dette var en hovedferdselsåre fra Bærum jernverk til Hammaren i Maridalen. Den ble anlagt av statsmannen, bedriftseieren og generalveintendant Peder Anker. Han trengte en god transportåre da han kjøpte jernverkene i Lommedalen og stangjernshammeren i Maridalen i 1791, mens hodene rullet under revolusjonen i Frankrike. Europa trengte jern, og det var urolige tider... Denne skampletten på den frie ferdsel har tidligere vært omtalt i Grevlingen av tidligere leder av juridisk kontor i Vegdirektoratet Otto Arnulf. I to artikler gjør han det klart at det ikke er hjem-

mel for å nekte ferdsel langs Ankerveien, heller ikke gjennom Stein gård. (se Grevlingen 3/05 s 12 og 1/07 s 11). Jeg velger å referere hovedpunktene i hans argumentasjon hvor det går tydelig fram at grunneieren ikke har eiendomsrett til veien: "I 1957 skrev grunneieren til Bærum kommune og ba om å få eiendomsrett til den delen av veien som går gjennom tunet hans (Stein gård). Kommunen sendte saken til fylkesstyret med sin anbefaling, men ingen, verken kommunen eller eieren kan se å ha fått noe svar. Da han ikke fikk noe svar, stengte han veien med grind og hengelås, og tvang allmennheten ned en nesten ufarbar skråning til riksveien, på et trafikkfarlig sted."

Stein gård med Kolsås-Dælivann Landskapsvernområde i bakgrunn.

Foto: Tom Ekeil

Det er Bærum kommune som eier veien i egenskap av veimyndighet, og derfor må kunne reagere på stengningen av en hevdvunnen vei. I tillegg opplyser Otto Arnulf i sin første artikkel at da grunneier søkte om eiendomsrett til veien, kom han med en erklæring om at allmennheten ikke skulle nektes adgang gjennom tunet.

Men er det – med eiendomsrett eller ikke – lov å stenge for fri ferdsel? Privat eiendomsrett kan ikke hindre allmennhetens ferdselsrett, og i dette tilfelle er eiendommen offentlig.

Ankerveien er et flott kulturminne som markedsfører Bærum på en god måte. Bærum kommune har nylig satt opp skilt som forteller om hvor man må gå her: Man tvinges til å gå en lang omvei enten rundt et jorde, eller gå ned til gang-sykelveien langs den trafikkerte Gamle Ringeriksvei. Disse krumspring må til for å komme tilbake til det vakre partiet før og etter Stein gård. Dette forringer turopplevelsen og om man ikke akkurat får lov til å gå tvers gjennom tunet, håper vi at kommunen og gårdbrukeren kan komme fram til et kompromiss til glede for turfolket.

Vi som arbeider på vår fritid med natur- og miljøvern trenger nå assistanse av offentlige myndigheter til å bringe Ankerveien tilbake til allmenn ferdsel – i sin helhet. Ankerveien må få passere gjennom det eneste gårstunet på strekningen fra Maridalen til Lommedalen. Kanskje nye koster i Miljøverndepartementet trengs for å slå fast fri ferdsel på den gamle veien, det var da sannelig lov før?

Bynasjonalparker og annet vern

NOA har oppfordret og oppmuntret Riksantikvaren til å finne frem til gode forvaltningsgrep og lovhjemler for behandling av områder med rike kultur- og naturverdier. Vi omtaler trekkene i et brev fra NOA av 22. mai i år. Valget gjorde at vi ikke fikk trykket det før – et kvartalstidsskrift har sine ulemper.

Med de begynnende erfaringer fra Bygdøy har NOA oppfordret Riksantikvaren til å være med i prosessen med å finne egnet vern for områder med kombinerte kultur- og naturverdier. Det er gledelig at Riksantikvaren nå starter en fredningssak for Bygdøys kulturmiljø (Varsel om oppstart av fredningssak for Bygdøy kulturmiljø av 2. april 2007). Vi har i flere tiår vært engasjert i bevaringsspørsmål på Bygdøy med et tidlig fokus på bevaring av Kongeskogen fra hogst og forstmessig pleie, frem til de senere års engasjement for å etablere Bygdøy som landets første bynasjonalpark.

En rapport om registrering av natur- og kulturverdier på deler av Bygdøy fra 2004 (NOA og Norsk Botanisk Forening) viste at til tross for de enestående natur- og kulturverdier, og ikke minst verdien for byens friluftsliv, ble Kongsgården forvaltet lite bevaringsvennlig. En kritikkverdig forvaltning av eiendommen og en manglende lovhjemmel førte til NOAs forslag om å etablere en ny lovhjemmel for "bynasjonalparker", avledet av nasjonalpark-

ideen. En slik lovhjemmel skal kunne sikre en balanse mellom vern og bruk. Riksantikvarens arbeid med verneforslaget for Bygdøy vil bli en test på om kulturminneloven kanskje er godt nok egnet for en slik avveining – eller om naturverdiene vil bli forfordelt i forhold til kulturverdiene.

Arbeidet med en verneplan for områder i indre Oslofjord har vist at deler av Bygdøy med fordel kunne vernes etter naturvernloven (Dronningberget og Hengsåsen), og at andre deler kan restaureres som viktige deler av kulturlandskapet. I Kongeskogen skulle man kunne ivareta naturverdiene ved å forsøke seg frem til et mest mulig opplevelserettet skogbruk (som med tiden kunne få virkelig bred anvendelse i våre bynære skoger, red. anm.).

Hvis det lar seg gjøre å finne frem til gode grep som sikrer bredden av verneverdier på Bygdøy, vil dette kunne få stor betydning for forvaltningen av andre kulturlandskaper. Svartskog og Tanumplatået ligger i dagen for en slik forvaltning.

Jørgen Stubbesitter

Dugnad

Jeg er på tur i trakter som ikke lenger er mine hjemlige. Det har de ikke vært på mange år. Marka på de kanter preges mer av de lange drag med grantunge åsrygger, enn det mer opphakkede grunnfjellet hvor mine fleste stubber står. Denne gangen har jeg ikke med meg min kjære følgesvenn, nabosens puddeltispe. Hun pep fortvilet da hun skjønte sviket tross godsnakk, og jeg følte meg ensom. NSB er ikke glad i bikkjer, snaut nok passasjerer over hode.

Jeg husker godt gamle frøken Haugen på Ramstadsletta med skjev rygg. Hun kunne ikke løfte en spade eller male en vegg, men hun kunne dekke et bord på plenen og steke rømmevafler så gode som bare Olga Gupus i Vestmarka. Det er Frønsvollgengen jeg på min måte gjerne vil hylle. Det er mange måter å drive dugnad på, det tror jeg den fortsatte driften vil vise. Men det er også mange andre slike gjenger i Marka – blåmerkingen og rødmerkingen gjør seg ikke selv. Også foreningen Øx har jeg vært borti. Hyggelig har de det også. Dugnadsfolk vet noe om det.

Uten pensjonister stopper Norge, så får yngre overskuddsmennesker ha oss unnskylldt. Vi er gjennom et langt arbeidsliv liksom trukket i pensjon og skal nå kunne nyte vårt otium for oppsparte midler i statskassa – det er mildt sagt noe sludder. Vi har vært heldige å ha hatt et arbeidsliv med mer enn rimelig inntekt, de aller fleste av oss. Det er rettere å si at vi nå lever på statsstipend, slik at vi er i stand til å gjøre et arbeid for fellesskapet etter evne. Og når vi ikke lenger kan være til nytte, kan vi jo prøve å være til glede. – Nå syns jeg å ane Leika avslutte min tirade med et langtrukket gjesp.

Vi høres av.

Sett og sakset

Nøkkelen til høyhus-manien i Bjørvika?

Det er kanskje en guttegreie, det å sitte på toppen. Å ikke ha noen som trapper over hodet på deg.

Skuespiller Nils Vogt i takleilighet, Aftenposten 29. september 2007

I skal være faste i troen

DOKKA (VG) Per Sandberg (Frp) står midt i den flomrammede oppkjørselen til Aslaug Høitomt (82). Han tror fortsatt ikke på menneskeskapt klimaendringer.

VG oppslag, 14. august 07

Nå gjenstår bare pinefull handling

Takk og pris for at klimaendringene er menneskeskapt. Da er det opp til oss å gjøre noe med dem.

Miljøvernstatsråd Helene Bjørnøy i Klassekampen, 5. mai 07

Din største politiske tabbe?

"... at jeg høsten 2005 stolte for mye på samferdselsbyråd Myhre og Naturvernforbundet i saken om slamdumping ved Malmøykalven."

Erling Folkvord (RV) ifølge Aftenposten 4. juli 07

Skolen er likevel håpet

"Norge har fått verdens beste skolesystem", sa Bjartmar Gjerde i 1975. ... Ambisjonen burde vel helst vera å lyfte norsk skule frå det elendige til det middelmåtige, sier Dag og Tid i 07.

Journalist Jon Hustad i Dag og Tid 3. august 2007

Ikke helt enig

Det beste med høsten er moten

Slagord på folder fra Stovner senter, september 07

LOKALLAG I NOA

Naturvernforbundet i Asker:	Arild Jansen, Pb 332, 1371 Asker, 66846814, ariljans@online.no
Naturvernforbundet i Bærum:	Finn Otto Kvillum, Pb 252, 1319 Bekkestua, 67542375, 90579532, ott-kvil@online.no
Naturvernforbundet i Lørenskog:	Margareta Bondevik, Løkenkollen 11, 1473 Lørenskog, 67902810, gretetrond@online.no
Naturvernforbundet i Nannestad/Gjerdrum:	Steinar Myrabø, Granerud, 2034 Holter, 91657691, smyrabo@online.no
Naturvernforbundet i Nes:	Marit Frøystad, Myrullveien 4, 2150 Årnes, 63903193, 92463277, marifro@online.no
Naturvernforbundet på Nesodden:	Peter Schölberg, Pb 251, 1450 Nesoddtangen, 66911437, pschoj@hotmail.com
Naturvernforbundet i Opppegård:	Gunnar Larsen, Pb 291, 1410 Kolbotn, 66802120, g.unni@online.no
Naturvernforbundet Oslo Nord:	Elin Tyse, Jutulveien 11, 0852 Oslo, 22690526, elintyse@c2i.net
Naturvernforbundet Oslo Vest:	Eystein F. Husebye, Pb 3157 Elisenberg, 0208 Oslo, 22141513, ey-f-hus@online.no
Naturvernforbundet i Skedsmo:	Sverre Solberg, Pb 27, 2001 Lillestrøm, 63812145, 95998790, solsver@online.no
Naturvernforbundet i Ski:	Stein Martinsen, Pb 232, 1401 Ski, 64872806, gaupestein@online.no
Naturvernforbundet i Vestby:	Eirik Selmer-Olsen, Kolsåsveien 5, 1555 Son, 64959324, 48001278, eiselman@online.no
Naturvernforbundet i Ås:	Hans Erik Lerkelund, Pb 130, 1431 Ås, 64963999, 98849397, helerk@start.no
Østkanten Naturvernforbund:	Bodil Motzke, Nonnegt 17, 0656 Oslo, 22673177, 40497909, bodil@bergfald.no
Oslo Studenlag av NU og NNV:	Heidimarie Evensen, Rolf E. Stenersens alle 32, H0307, 0858 Oslo, 40856024, heidimarie_e@yahoo.no

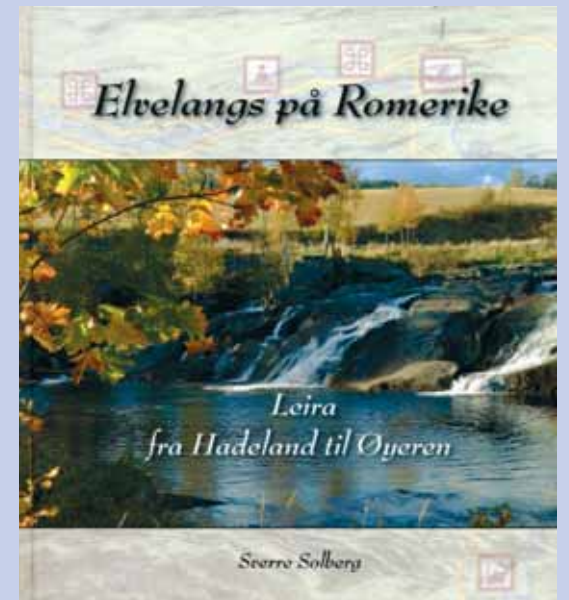
Kontaktpersoner i kommuner uten lokallag

FET: Marte Rostvåg Ulltveit-Moe, Elvetun, 1900 Fetsund, 63884643, 97595967, marterum@oikos.no FROGN: Sylvi Ofstad Samstag, Badehusgaten 15, 1400 Drøbak, 64935943 HURDAL: Pipaluk Møller Lund, 66107156, pipaluk.lund@eidsvoll.kommune.no NITTEDAL: Hemmersbach Hiltrud, Gamle Trondheimsv. 39, 1481 Hagan, 67079544, hiltrud.hemmersback@c2i.net RÆLINGEN: Tom Bengtson, Runiveien 15, 2005 Rælingen, 63839835, tbengt@broadpark.no SØRUM: Helge Njaa, Brinken 2, 1920 Sørumsand, 63827933 ENEBAKK: Kjell Arild Ødegård, Vestbyveien 69, 1914 Ytre Enebakk, 47382810, tobjoelo@online.no

Praktbok og bruksbok om Leira

Kryss i taket! – Leiravassdraget har nå fått sin bok. Sverre Solberg, energisk leder av Naturvernforbundet i Skedsmo, overbeviser oss om at hans heime-elv og heime-natur virkelig har noe å tilby naturbrukere fra hele NOAs nedslagsfelt. Dette har blitt en bok som tar for seg lokalhistorie, naturverdier og turmuligheter langs Leira. Boka følger elva fra kildene oppe på Hadelandsåsene gjennom Nannestad og Ullensaker og videre sørover på Romerike til utløpet i Nordre Øyeren. Her får du tips om fiske, padling og bortgjemte badeplasser, naturperler som få kjenner i dag. Du får innblikk i det unike dyre- og plantelivet som fins langs elva, og du får historier fra fjern og nær fortid om perlefiske, tømmerfløting, sagbruksvirksomhet og mye annet. Kilosørreten vaker i blanke skogsvann i nord, mens gjørsen svømmer i muddervannet ved Sørumsneset. Orrfuglen buldrer oppe på Gran, mens gråheggen jakter laue ved Frogner. Dette er kanopadlernes paradisi, men tekst og kart viser også fotturer, blant annet i ravinlandskapet i Romerike landskapsvernområde.

Sverre Solberg har jobbet i to år med bokprosjektet og har gjort det meste selv, inkludert fotografering, skrivning, grafisk design og utgivelse, og det er profesjonelt gjort. I 2005 var han redaktør og medforfatter til Natur i Skedsmo. Det var en 80 siders bok om naturverdier i hjemkommunen, som ble delt ut gratis til tur- og naturinteresserte i området. Nå er det blitt en innbundet bok på 204 sider som selges på vanlig måte via bokhandlerne i regionen.

Sverre Solberg
Elvelangs på Romerike. Leira fra Hadeland til Nordre Øyeren
Isfugl forlag, Lillestrøm 2007
Illustrert, innbundet, 204 sider, kr 298,-
ISBN 82-303-0846-2

GAMMELT TURKART fra 1912 selges til inntekt for NOAs Markasenter på Frønsvollen

Kartet viser stier, skiløyper, hytter og hoppbakker i området mellom Kobberhaugen og Frognerseteren. For kr 150.- + porto kan du skaffe deg en kopi (70x150) av Nils Hauges gamle turkart (Markagrensens far). Bestilles fra Laila: laila@noa.no eller 22383520

Returadresse:
Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus
Maridalsveien 120
0461 Oslo

B
NORGE

MARKAKALENDER 2008

Den ideelle julegave til familie, venner, naboer, ja til deg selv også! 13 flotte bilder fra Markas siste eventyrskog. Ett turforslag med kart til en av eventyrskogene på hver av baksidene. Trykket på miljøvennlig papir. Markakalenderen må henge på veggen hos alle som er glade i Marka!

Støtt NOAs arbeid for å sikre Marka. Kjøp Markakalenderen for 2008!

Medlemmer:

1 eks. kr 109,- pr stk.
2-4 eks. kr 99,- pr stk.
5-9 eks. kr 89,- pr stk.
10-19 eks. kr 79,- pr stk.
20-49 eks. kr 69,- pr stk.

Ikke-medlemmer:

1 eks. kr 144,- pr stk.
2-4 eks. kr 134,- pr stk.
5-9 eks. kr 124,- pr stk.
10-19 eks. kr 114,- pr stk.
20-49 eks. kr 104,- pr stk.

Porto og ekspedisjon kommer i tillegg. Portoprisene er gått opp. For å få optimalt ut av bestillingen, lønner det seg med tre, fire eller fem kalendere i stedet for to – portoen er den samme. Eller hvis man er ute etter enda flere, er det lønnsomt med sju eller åtte i stedet for seks av samme grunn.

Ønsker du flere enn 50 kalendere? Trykk av firmalogo på lang bakpapp? Be om tilbud! (noa@noa.no).

Bestill via kupongen eller e-post noa@noa.no

Jeg bestiller herved eksemplar/er av NOAs MARKAKALENDER 2008. Medlemspris er kr 109,- pr stk. Ikke medlemmer betaler kr 144,- pr stk. Porto og ekspedisjon kommer i tillegg. Det gis rabatt ved kjøp av mer enn 1 kalender.

.....
Navn

.....
Medlemsnummer

.....
Adresse

.....
Postnummer/Sted

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus
Svarsending 2209
0091 Oslo